Η ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΤΗΣ 25ης ΜΑΡΤΙΟΥ 1821
Λιτοχωρινοί αγωνιστές της επανάστασης του 1821

γράφει ο
Σωτήριος Δ. Μασταγκάς

Στα δύστυχα χρόνια της Τουρκοκρατίας, οι κάτοικοι του Ολύμπου και της Πιερίας δεν συμβιβάστηκαν ούτε στιγμή με τον κατακτητή, δεν δέχτηκαν υποταγή, βγήκαν στα βουνά και προστάτευσαν τα ιερά και όσια της φυλής. Ο Σουλτάνος, από ανάγκη μαζί και αδυναμία, αναγνώρισε ορισμένα δικαιώματα στους ντόπιους πληθυσμούς, όπως τα αρματολίκια με τους αρματολούς και την κοινοτική αυτοδιοίκηση. Όταν ήρθε το πλήρωμα του χρόνου, από τον Όλυμπο και τα Πιέρια ξεκίνησαν οι πρώτοι αγωνιστές της ελευθερίας. Στην περιφέρεια αυτή αντρώθηκε το πνεύμα της αντίστασης, και τα προεπαναστατικά κινήματα του 18ου αιώνα έφεραν το σκλαβωμένο γένος στον ξεσηκωμό του 1821.

Δημιουργήθηκε έτσι το γνωστό αρματολίκι του Ολύμπου, με τους ηρωϊκούς κλεφταρματολούς, που τα κατορθώματά τους τραγούδησε η λαϊκή μούσα με τα δημοτικά τραγούδια. Απόδειξη της ύπαρξης κλεφτών βρίσκουμε στο πρόσωπο του Λάππα. Πράγματι, ο Λάππας γεννήθηκε στο Λιτόχωρο κι ήταν πρωτοπαλίκαρο του Πάνου Ζήδρου. Είχε έντονη δράση κατά των Τούρκων και το 1785, σε μια συμπλοκή τραυματίζεται και πεθαίνει. Τα ερείπια του σπιτιού του σώζονταν στο Λιτόχωρο μέχρι τις αρχές του πολέμου του 1940. Με την έναρξη της ελληνικής επανάστασης του 1821 ξεσηκώθηκαν οι Ολύμπιοι αγωνιστές, αλλά οι Τούρκοι με τα τακτικά στρατεύματά τους κατέστειλαν όλα τα επαναστατικά κινήματα, καταδίωξαν τους αντάρτες και διέλυσαν τις εξεγέρσεις.
Μετά την αποτυχία της επανάστασης στη Μακεδονία και τον Όλυμπο, πολλοί αγωνιστές με γυναικόπαιδα κατέβηκαν προς τον Νότο και κατέφυγαν στη νότια Ελλάδα, προσφέροντας ό,τι μπορούσαν στο μεγάλο Αγώνα. Πήραν μέρος σε διάφορες μάχες, κάτω από τις οδηγίες γνωστών καπεταναίων αρχηγών του 21.
Μόλις δημιουργήθηκε το νέο Ελληνικό Κράτος, οι κυβερνήσεις θέλοντας να βοηθήσουν τους επιζήσαντες αγωνιστές, συνέστησαν επιτροπές από παλαιούς οπλαρχηγούς για να κριθούν αυτοί που δικαιούνταν να λάβουν σχετική σύνταξη ή αμοιβές για υπηρεσίες που πρόσφεραν κατά τη διάρκεια του Αγώνα. Αρκετοί, λοιπόν, Μακεδόνες και Ολύμπιοι αγωνιστές, κυρίως αυτοί που εγκαταστάθηκαν στην ελεύθερη Ελλάδα, υπέβαλαν τα δικαιολογητικά τους, ζητώντας απονομή αμοιβών, για υπηρεσίες που πρόσφεραν κατά τη διάρκεια του επαναστατικού αγώνα. Στο «Αρχείο των Αγωνιστών» της Εθνικής Βιβλιοθήκης και στα πολλά έγγραφα που είναι σκορπισμένα στα Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ) υπάρχουν φάκελοι με πλούσια στοιχεία για τους Μακεδόνες αγωνιστές. Επί μια πεντηκονταετία, από

το 1833 έως το 1877, συγκροτήθηκαν από την Ελληνική Κυβέρνηση πολλές επιτροπές, για να εξετάσουν τα έγγραφα και να διαβαθμίσουν και κατατάξουν τους αγωνιστές.
Οι Έλληνες της ελεύθερης Ελλάδας ταύτιζαν τους αγωνιστές με τους γόνους των θρυλικών κλεφταρματολών του Ολύμπου, αποκαλώντας σχεδόν όλους «Ολύμπιους». Η διάδοση του πατριδωνυμικού «Ολύμπιος» ήταν αρκετά πλατιά, κάλυπτε τη Θεσσαλία και Μακεδονία. Εξαιτίας της πλατιάς διάδοσης του πατριδωνυμικού, δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε εύκολα τους αγωνιστές του 1821 που κατάγονται από το Λιτόχωρο. Λιτοχωρίτες αγωνιστές, εννοείται, δεν ήταν μόνον αυτοί που αναφέρονται πιο κάτω, αλλά πολύ περισσότεροι, που τα έγγραφά τους χάθηκαν ή δεν υπέβαλαν καθόλου δικαιολογητικά ή επειδή με το τέλος του Αγώνα γύρισαν στην ιδιαίτερη πατρίδα τους, το Λιτόχωρο. Παρόλο που σήμερα η βιβλιογραφία δείχνει να είναι πλούσια ως προς τη βιογραφική παρουσίαση των Θεσσαλών, των Ολυμπίων και των Μακεδόνων αγωνιστών, εν τούτοις ο ερευνητής της τοπικής ιστορίας οφείλει να ασχοληθεί λεπτομερέστερα με τους φακέλους των Αρχείων και Μητρώων των Αγωνιστών, για να ανακαλύψει νέους (συμπατριώτες) του Λιτοχωρίτες οπλαρχηγούς και πολεμιστές.
Ιάκωβος Περικλής Ολύμπιος

Η δράση και η όλη προσφορά στον Αγώνα του Λιτοχωρίτη Ιάκωβου Περικλή Ολύμπιου ξεδιπλώνεται στις εξής μελέτες:
 Κώστας Σπανός, «25 ανέκδοτα έγγραφα του Λιτοχωρινού αγωνιστή του 1821 Ιάκωβου Περικλή Ολύμπιου», Μακεδονικά 21 (1981).
 Σωτήριος Δ. Μασταγκάς, «8 ανέκδοτα έγγραφα με τον αγωνιστή του 1821 Ιάκωβο Περικλή Ολύμπιο. Αναφορές στη μονή Αγίου Διονυσίου εν Ολύμπω», Χρονικά Λιτοχώρου 6 (2014).
Ιωάννης Δ. Μανάκας – Μανακόπουλος
Ό,τι γνωρίζουμε γι' αυτόν και το Λιτόχωρο, το χρωστάμε στα έγγραφα του φακέλου του, που βρίσκονται στο Αρχείο των Αγωνιστών της Εθνικής Βιβλιοθήκης. Με βάση αυτά, έγινε η σύνθεση της εξής μελέτης:
 Κώστας Σπανός, «Εννιά ανέκδοτα έγγραφα των Ολυμπίων αγωνιστών του 1821 Ι. Δ. Μανακόπουλου και Μιχ. Δημητρακόπουλου», Μακεδονικά 24 (1984).
Αναγνώστης και Μιχαήλ Πιτσιάβας
Μια προσέγγιση στα κατορθώματα και τις δράσεις των Λιτοχωρινών αγωνιστών Αναγνώστη και Μιχαήλ Πιτσιάβα, επιχειρείται στην κάτωθι εργασία:
 Κώστα Σπανός, «Δέκα έγγραφα των Ολυμπίων αγωνιστών Αναγνώστη και Μιχαήλ Πιτσιάβα», Μακεδονικά 31 (1998).
Όμως, η συμβολή της Λιτοχωρινής οικογένειας Πιτσιάβα στον Αγώνα του 1821 είναι πολύ μεγάλη και ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης πρέπει να προσφύγει στα λίαν αξιόλογα εκδοτικά έργα των εξής ιστορικών συγγραφέων, οι οποίοι ασχολήθηκαν συστηματικά και διεξοδικά με τα επαναστατικά κινήματα και τις απελευθερωτικές προσπάθειες στον Όλυμπο, την Μακεδονία και τη Θεσσαλία: Απ. Βακαλόπουλος, Κων. Βακαλόπουλος, Ιωάν. Βασδραβέλης, Ιωάν. Καζταρίδης, Στ. Παπαδόπουλος και Γεώρ. Χιονίδης. Ένα μέλος της οικογένειας, ο Μεθόδιος Πιτσιάβας, ήταν στα 1827 ηγούμενος στη μονή του αγίου Διονυσίου

εν Ολύμπω. Ψήγματα της προσφοράς του βρίσκουμε στη μελέτη:
 Κωνσταντίνος Παπαδάκης, «Η ιερά Σταυροπηγιακή μονή της Αγίας Τριάδος (Αγίου Διονυσίου Ολύμπου). Ιστορική προσέγγιση», Ρέθυμνο 1998.
Ευάγγελος Σχινάς
Εξετάζοντας προσεκτικά τα έγγραφα τα αναφερόμενα στον Ιάκωβο Περικλή Ολύμπιο, εξακριβώνουμε τα ονόματα δύο συγγενών του, των ανεψιών Ευαγγέλου Σχινά και Ιωάννη Περικλή, με τους οποίους κατέβηκε μαζί στη Δυτική Ελλάδα τον Σεπτέμβριο του 1821, μετά την αποτυχία της επανάστασης στη Μολδοβλαχία. Από έγγραφο με ημερομηνία 17-4-1833, το οποίο είναι γραμμένο από τον ίδιο τον Ιάκωβο Περικλή Ολύμπιο και έχει τον τίτλο «Συνοπτική καταστατική έκθεσις των απ' αρχής στρατιωτικών εκδουλεύσεων και των εκ του πολέμου ζημιών του κ. Ιακώβου Περικλέους Ολυμπίου Αντιστρατήγου», επιλέγουμε ένα μικρό κείμενο:
«Σημείωσις Γ΄. Οι δύο μου ανεψιοί ούτοι, οίτινες και παρουσιάζουν ιδιαιτέρως τας αναφοράς των, ονομαζόμενοι Ιωάννης Περικλίδης και Ευαγγέλης Σχινάς: εδούλευσαν πάντα την πατρίδα με πίστιν και ευπείθειαν και τους είχον υπό την οδηγίαν μου και έχουν να λαμβάνουν και αυτοί τους μισθούς των, και άς πράξη ό,τι εγκρίνει η Σεβαστή αύτη επιτροπή περί τούτων».

Για τον Λιτοχωρινό αγωνιστή Ευάγγελο Σχινά αναφέρονται λίγες πληροφορίες στις εξής μελέτες:
 Γεώργιος Χιονίδης, «Οι εις τα Μητρώα των Αγωνιστών του 1821 αναγραφόμενοι Μακεδόνες», Μακεδονικά 12 (1972). Προκύπτει ότι η επιτροπή που εξέτασε τους αγώνες του, τον κατέταξε Στρατιώτη.
 Θεσσαλικά Χρονικά 12 (1977-1979). Αντιγράφουμε την κρίση και το πόρισμα της αρμόδιας επιτροπής που εξέτασε την επαναστατική του δράση:
«Πιστοποιούμεν οι υποφαινόμενοι ότι ο Ευαγγέλης Σχινάς Ολύμπιος απ' αρχής του ιερού αγώνος, παραβλέψας όλα τα ιδιαίτερά του συμφέροντα και θυσιάσας όλην την κατάστασίν του κινητήν και ακίνητον, έτρεχε πάντοτε εις τον υπέρ ελευθερίας αγώνα προθυμότατος και ευπειθέστατος πάντοτε εις τας διαταγάς των διαφόρων οπλαρχηγών Ολυμπίων και εμάχετο μετ' αυτών εις όλας τας μάχας Στερεάς Ελλάδος και Πελοποννήσου. Εν Αθήναις τη 15 Οκτωβρίου: Θ. Γρίβας, Χρ. Χατζηπέτρου, Διαμαντής Ολύμπιος». Το 1835 έλαβε το σιδηρούν παράσημον «ως εντίμως μεθέξας του υπέρ ανεξαρτησίας της Ελλάδος ηρωϊκού αγώνος».
Ιωάννης Περικλής
Ο Λιτοχωρινός Ιωάννης Περικλής ή Περικλίδης ή Περικλέας, ανεψιός του Ιάκωβου Περικλή Ολύμπιου, αναφέρεται απ' αυτόν στη σχετική συνοπτική καταστατική έκθεσή του. Όπως εύκολα διαπιστούται, ο Ιωάννης Περικλής ήταν πρόκριτος και οπλαρχηγός του Ολύμπου εγνωσμένης αξίας μεταξύ των Μακεδόνων και Ολύμπιων αγωνιστών. Η προσφορά του στον Αγώνα σκιαγραφείται στις εξής μελέτες:
 Απόστολος Βακαλόπουλος, «Ιστορία της Μακεδονίας (1354-1833», Θεσσαλονίκη 1969. Στη σελίδα 615, ο Ιωάννης Περικλής αναφέρεται μεταξύ των τεσσάρων πληρεξουσίων των

Ολυμπίων, οι οποίοι τον Απρίλιο του 1826 ζήτησαν να γίνουν δεκτοί ως μέλη της Εθνοσυνέλευσης.

 Στέφανος Παπαδόπουλος, «Μακεδονικά σύμμεικτα», Μακεδονικά 6 (1964-1965). Στις σελίδες 164-168, στα έγγραφα με ημερομηνίες 3-1-1828, 23-1-1828 και 10-10-1828 δείχνεται καθαρά η συμμετοχή του στα απελευθερωτικά κινήματα του Ολύμπου και της Μακεδονίας.

Επίλογος. Η παρουσίαση αυτή των εκ Λιτοχώρου αγωνιστών του 1821 είναι το καλύτερο και αιώνιο μνημόσυνο για τους μαχητές αυτούς της ελληνικής ελευθερίας. Μνημονεύοντας τα ονόματά τους μεταφέρουμε στη σύγχρονη εποχή κάτι που θυμίζει ύφος και αγωνιστικότητα μιας ηρωϊκής γενιάς, μα, προ παντός, γιατί τα χαρτιά (μητρώα, αρχεία) με το πολύτιμο περιεχόμενό τους πρέπει να σωθούν, προτού η αδιαφορία τα εξαφανίσει. Πρέπει να τονισθεί ότι τα δημοσιευμένα ονοματεπώνυμα των Λιτοχωρινών αγωνιστών είναι αναμφισβητήτως ελληνικά και αυτό αποτελεί την καλύτερη απόδειξη περί της εθνικής σύνθεσης και συνείδησης του Λιτοχώρου κατά τους δύσκολους χρόνους της Τουρκοκρατίας.